

Opusculum valde vtile de amicitia vera z ficta
ac de eius signis editum a venerabili Roderico
de Enciso artium et theologie magistro canoni-
co calagurritano ac ecclesie Balacitane archi-
diacono.

Incipit opusculum de amicitia vera et

ficta ac de eius signis editum a venerabili Roderico de enciso artium et theologie magistro canonico calagurritano ac ecclesie Malacitane archidiacono.

De amicitia et amicis multa et preclara in sacris atq; humanis litteris scripta leguntur: quibus vera a falsa amicitia veris a fictis amicis quodammodo seiungi ac discerni possunt. collegi quedam ex documentis diuinitus inspiratis et ex hijs que humana procedunt cognitione tanq; ex eximijs erigua et ex magnis parua: quibus quid sit amicitia que vera atq; simulata. (et si non diffuse vt in maioru dictis): tamen aliquo modo sub copendio conspici et cognosci poterit. Apes aliquo modo imitatus. qui florib; in varios succos mirabili artificio digestis nouu in eis saporem sui spiritus proprietate transfundunt. Dignitatem et utilitatem afferet huius opusculi consideratio. nam et intellectum doctrina proficiet: et falsas ac veras amicitias aliquo modo demonstrabit. qd ad vitam nostram multum conferet.

Tertia breuia in hoc opusculo expedienda occurrunt. Primum de amicitie diffinitione et commendatione. Secundo de amicitie speciebus.

Tercio de signis vere ac simulate amicitie. Amicitia est quedam virtus in quantum est habitus electiuus. et reducitur ad genus iusticie in quantum exhibet proportionale. vel saltem est consequens virtute. quia ex hoc ipso quod aliquis habet virtutem et amat bonum rationis: consequitur ex ipsa inclinatione virtutis quod diligit sibi similes. scilicet virtuosos in quibus bonum rationis viget.

Amiciciam sic diffinierunt sapientes. amicitia est beniuolentia mutua non latens. et illum dixerunt amicum qui vult bona amico et facit vel ea que videntur bona illius gratia. beniuolentia enim bona volumus amicis illorum gratia. nam si quis velit alicui bona non gratia illius sed gratia sui: non est illi beniuolus sed sibi. beniuolus est non vno sed sibi. qui vult vno bonum. scilicet vt conseruetur vt ipse habet illud. nec omnis beniuolentia amicitie completam habet rationem: sed illa tantum que mutua est et non latens. nam si quis bonum alicui velit qui non redametur aut ipsum lateat redamari: talis beniuolentia non attingit perfectam amicitie rationem. sequitur ex predicta diffinitione quod amicitia non est ad inanimata et irrationabilia. nam irrationabilia nec reamare nec cognoscere ratione quicquam possunt. vnde improprie quis dicitur amicus vini. amicus pecuniarum aut montium. irrationabilibus etiam et inanimatis non sumus beniuoli: sed nobis. nam si ea salua esse volumus: non sibi sed nobis. scilicet ad nostram utilitatem eorum salutem ordinamus. et quia amicitia beniuolentia mutua et non latens est vt diximus: nihil quippe vt ita dicam ea dignius. nam ita humanas mentes vnit et transformat: vt si amicos decem quis habeat: non vnus sed decem vt ita dicam vnusquisque est.

hinc in hoc
culo expe
do dicit

z iuvenes in decem vno z in vno decem. z si inimicū habeat qui vno aggreditur
fere decem aggreditur. nō enī ab vno tantū: sed a decem impetitur. indiget
vnus: sed nō est in egestate. maiore enim ex parte hoc est nouē habundat.
et pars q̄ indiget maiore exuberante obtegatur. singuli horū viginti ma-
nus habent. oculos viginti z toridē pedes. nō tantū suis oculis videt. nō
suis pedibus sustentantur. nō suis operatur manibus: sed amicorum. ecce
amicicie excellētia. quo pacto vno insuperabile z multiplicē reddat. z vnū
i multis simul locis z in perside z rome esse possit. z q̄ natura nō potest:
amicicia potest. z pars ei⁹ hic pars illic. vel poti⁹ totus vtrobisq;. z si q̄s
mille vel duo millia amicorū haberet: cōsidera in quantā ille potestatem
ascenderet. animaduerte quantū capiat augmentū amicicia. hec nimirū
est vt mille vnus efficiatur. dignitas amicicie atq; vtilitas ex eius cōtra-
rio deprehēdi potest. nam si quis nullū amicū habeat huiusmodi vir quā
vitā viuet: sine amicis enī nemo eligeret viuere licet cūcta possideret bo-
na. q̄uis enī ditissimus sit: q̄uis omni copia z delicijs habūdet: q̄uis in
numera bona possideat: omnibus caret. sed nō in amicis ita vsu venit: sed
z pauper amicos habēs diuitibus ditior est. sunt. n. ei singulare refugium.
z que ipse p se dicere nō audebit: amicus dicet. z q̄ sibi prestare nō poterit:
alius z id z lōge maiora p̄stabit. hoc pacto z voluptatis z securitatis ma-
teriā inueniet. nec regij corporis custodes tā diligētes sunt in regis custo-
dia vt amici amico. illi nāq; necessitate z metu custodiunt: hij beniuolen-
tia z dilectiōe q̄ metu longē potētior est. z ille custodes suos metuit: hic il-
lis magis q̄ sibi fidit. idcirco nullas timet insidias. nec solū paupibus z
mediocribus amici necessarij sūt: sed diuitibus principib⁹ z potestatib⁹.
Primo ad vsū bonorū. nulla est enim bonorū vtilitas: si nulli benefaciā
mus. ad bonorū quoq; cōseruationē. que nō possunt sine amicis cōserua-
ri. quia bona fortuna quanto maior est: tanto est min⁹ securā: quia habet
plures insidiatores. omni generi atq; etati conferūt amici. nam senib⁹ cō-
serunt ad seruendū: quia ob senū facti sunt imbecilles. florentibus z pfe-
ctis amici z ad intelligendū z agendū adiutorio sunt. nā duo simul eūtes
intelligendo z agēdo fortiores erunt. z vt rem maxime necessariā natura
rebus amozē indidit. sicut inter genitū z generās. z inter ea animalia que
vnus generis sunt. homines etiā quādam naturalē amiciciā habēt sicut
patet in erroribus viay. quia quilibet etiā ignotū reuocat si in via errantē
viderit. Amicicia etiā ciuitates cōseruantur. z legislatores magis inten-
dunt amicicie q̄ iusticie. qz relaxant penas rigore iusticie debitas ad ami-
ciciam cōseruandā. quia si amici sunt ciues nihil opus est iusticia. pprie
dicta q̄a haberent oīa quasi cōmunia. si tamē sint iusti indigent amicicia.
z quidā eosdē existimant amicos z viros bonos. Amicicia. n. aduersa cō-
temperat. p̄spera cōponit. tristiaq; locūdat. homo sine amico non habet
cui vota z affectus suos cōmunicet. cui cōscientie sinum aperiat. z cui ad

solatiū suū aliquid de molestijs sruētib⁹ euaporet. solus est qui sine ami-
co est. vere autē solus qz si ceciderit nō habet subleuantē. ex diuerso quan-
ta est iocūditas quāta securitas habere cū quo loquaris vt tecum: cui tui
cordis archanū pmittere audeas: quē in intimis secretiorib⁹ habeas vt
teipsum: cui archana tui cordis plena securitate reueles: qd deniq; desi-
derabilis aut dulcius q̄ vt duoz tanta sit vnio animozū qz si alter corri-
piat ab alio vt laudet nulla infueniat ira. nulla seditio nulla inter eos for-
midetur criminis adulationisue suspicio: nō aqua. nō igne. non aere plu-
ries vtimur. q̄ amico. in omī actu. in omī studio. in reb⁹ certis. in dubijs.
in omī euētū. in secreto. in publico. in omī studio cōsultatiōe. domi. foris.
z vt multa paucis includā in omnib⁹ q̄ ad humanos pertinet actus grā
mutuo diligentū vtilis inuenitur. z sic de amicicie diffinitione z eius cō-
mendatione maiorū dicta colligens breui sermone trāsegi.

Secunda pars.

Amicicie species tres sunt iuxta numerū bonorū z amabiliū.
est enī bonū simpliciter. est z bonū delectabile. z vtile q̄ diffe-
rūt specie adinuicē nō siquidē sicut tres spēs ex equo diuidē-
tes aliq̄d gen⁹: sed scdm prius z posterius se habentes. z qz
scdm differentia obiectoz diuersificatur actus: cōsequēs est
qz amationes scdm hec trīa differant. vt. s. alia sit species amationis qua
amatur aliquid. ppter bonū simpliciter. z alia qua amatur propter delectabile.
z alia qua amatur propter vtile. z qz amatio est actus amicicie: cōsequēs
est qz sint etiā tres spēs amicicie eāles numero amabiliū. quarū vna est
amicicia propter honestū quod est bonū simpliciter. alia. ppter delectabi-
le. tertia propter vtile. in singulis. n. hoz saluat ratio amicicie. quia scdm
vnūq; eoz potest esse redamatio nō latens. Sed cōsiderandū qz ami-
cicie q̄ sunt. ppter vtile aut delectabile: nō sunt amicicie per se sed per acci-
dens. quia non amatur hō scdm illud qz ipse est: sed scdm qz aliquid exhibet
.s. vtilitatem vel delectationē. qz tam illi q̄ amat. ppter bonū quod eis pro-
uenit: qz etiā illi q̄ amant ppter delectationē: amat ppter id qz percipiūt:
z ita non amat amicū scdm seipsum: sed scdm qz accidit ei. s. scdm qz est
vtilis vel delectabilis. z ita non pertingūt ad verā z perfectā amicicie ra-
tionem. nō enī amor nomine vel honore amicicie dignus est q̄ alicui⁹ mū-
dane vtilitatis obrētū cōtrahitur. amicicia siquidē ipsa sui causa est. ipsa
sibi merces. z lōge infra fines amicicie amor ille subsistit quē spes questua-
ria antecedit amicicia. quā mūdarta cupiditas introducit: fraudulēta ē.
nūlvez nil securū aut stabile habet. bona hominis amat nō hominē. amo-
rem metitur ex questu. fortunā amplectitur nō personā. nō est persone: sed
p̄speritatis amicus. q̄ quāto ppinquior z cōsentanea est cupiditati: tāto
longius est a vera amicicia relegata. amicicia quā vtilitas introducit: sa-
cile dissoluitur. nō enī semp idem vtile est homini: sed aliud z aliud scdm

heresse:
nō p̄sua-
uāe

diuersa tempora et loca. sicut in egritudine est utilis medicus. in nauigando nauta. quia igitur in utili amicitia non habetur amor ad hominem secundum se sed ad utilitatem. consequens est ut dissoluta utilitate etiam amicitia dissoluitur. amicitia quam utilitas introducit plerumque est in senibus qui propter debilitatem virtutis et ob imbecillitatem non delectabilia: sed utilia plerumque quere re solent. conuenit nonnullis iuuenibus qui quandoque non sunt sibi iniucere delectabiles: nec unquam indiget societate alterius nisi solum propter utile. hospes talarij et peregrini propter utile quod ex hospitalitate prouenit aut peregrinatione se inuicem amare videtur. huiusmodi enim intendunt in amicitia questum. tales enim amicos diligunt sicut bouem aut asinum a quibus expectant non gratiam: non pacem mentis captare: sed lucrum. amicitia hec utilis frequenter ad diuites et magnates haberi solet quam ad pauperes. nullus enim erga in opere dissimulatore agit ut ipse commodi temporalis amicitias veras simulet: sed tanto purior est erga pauperem caritatis affectio: quanto nulla erga eum subest adulationis aut simulationis atque utilitatis contractio. diuites quidem assentatorie gratificantur a multis qui simulant se honesti aut virtutis gratia amare: cum sola questus et utilitatis gratia. se eorum amicos ostendant. de quibus sacra scriptura dicit. Diuitie addunt amicos plurimos: a paupere autem et hijs quos habet separatur. et post pauca. multi colunt personam potentis: et amici sunt dona tribuentis. saltem apparenter.

Amicitia que est propter delectationem maxime videtur esse iuuenum quia viuunt secundum quod feruntur a passionibus. et cum passiones ad delectationem vel tristitiam terminentur: consequens est quod maxime persequuntur aliquid quod est eis delectabile secundum presens tempus. passiones enim pertinent ad partem sensitiuam quam maxime respicit presens. amare enim aliquid propter hoc quod est iudicium delectationis infuturum: iam accedit ad rationem utilitatis. huiusmodi amicitia facile mutat. quia transiente etate: alia fiunt delectabilia quam prius. non enim eadem sunt in quibus delectantur pueri et adulescentes et iuuenes. et ideo tales facile sunt amici: et de facili cessant. quia simul transmutato delectabili transit amicitia. nihil enim semper idem delectabile homini. quia natura nostra non est simplex sed est ex multis composita et ex uno in aliud transmutabilis in quantum subiacet corruptioni. et ideo si homo secundum aliquam suam dispositionem agat aliquam actionem sibi delectabilem. hec delectatio est preter naturam hominis secundum rationem intellectus: sed est preter naturam homini ratione organorum et imaginationis que laborant in contemplando. et ideo contemplatio non est semper homini delectabilis. et simile est in sumptione cibi que est naturalis homini indigentis: preter naturam aut corpori fam repleto. cuius autem homo appropinquet ad contrariam dispositionem: tunc quod prius erat delectabile secundum precedentem dispositionem: adhuc videtur tristabile secundum subsequentem dispositionem. quare si natura alicuius rei que delectatur est simplex et

immutabilis: eadem actio est semper sibi delectabilissima. puta si homo est solus intellectus. semper spiritus in contemplatione delectaretur. et quia deus est simplex et immutabilis: vnica et simplici voluptate gaudet quam. scilicet habet in contemplatione sui ipsius. propter delectabilem igitur mutationem: amicitia que propter delectabile est non diu permanet ut sacra testantur eloquia. sodalis amico condolere causa ventris: et contra hostem accipiet scutum. quasi dicat sodalis amico condolet. id est. condolere ei? infirmitate se simulat causa ventris. id est. comestationis: et contra hostem amicum accipiet scutum quasi eum defensorus. id est. si hoc aliquid faciat: facit ex gula et non ex vera amicitia. et alibi. est amicus foci? mens: et non permanebit in die necessitatis. quia eius amicitia fundat in bono delectabili quo transeunte soluitur amicitia.

Et et alia amicitia viro bonorum et sibi inuicem similibus secundum virtutem que se inuicem gratia sui mutuo amat. et talis est per se amicitia. sunt enim sibi virtute similes volunt sibi inuicem bona in quantum sunt boni. sunt autem boni secundum se ipsos. nam virtus habet proficit et opus eius reddit bonum que amicitia istorum est per se. ex quo fit ut tales sint maxime amici. nam quod per se est. potius est eo quod est per accidens. omni etiam alia amicitia permanetior est. nam tadium permanet quadiu virtus ex qua oritur que permanens est. perfecta atque completa ratione amicitie habens. est enim honesta. utilis. ac delectabilis. que tria amicitie tribuunt perfectionem. delectat enim. virtuosus in operationibus similibus operationibus proprijs. rationabilibus. et operationibus suis in nullo dissolis. rara enim est huiusmodi amicitia: nam vera amicitia esse non potest nisi se inuicem amici cognoscant. non enim oportet quod vnus acceptet alium ad hoc quod sit eius amicus antequam vnus appareat alteri amicus: quod longo tempore et mutuo indiget consuetudine. nam si aliqui cito exibeant alijs amicitie opera: licet per hoc ostendant quod volunt esse illis amici: non sunt tamen cito amici quousque sciunt se inuicem amabiles esse. cito enim est in homine voluntas amicitie: sed non cito in vera amicitia que admittendus est. cum enim amicum tale esse oporteat cui cor et omnia cordis archana committamus: prius est eligendus. deinde probandus. denique admittendus. demum summa tractandus reuerentia et continua deuotione colendus. ad electionem pertinet ut nullus in amicum eligatur cuius opinio alicuius criminis enormitate laboret. poterit tamen eligi et admitti si alius sit commendabilis vite et facile sanari valeat aucto quod mentem et mores eius commendabiles decolorat. Sunt autem quatuor vitia quibus preclarus honor amicitie semper offuscatur. hec sunt iracundia. instabilitas. sui suspitio. atque garulitas. de iracundo dicit scriptura. Noli esse amicus homini iracundo. et eadem subiungit ne ambules cum homine furioso. et alibi. ira in sinu stulti requiescit. verum quidam ex proprie complexionis naturalis conditione iracundi sunt. si tamen motum animi usque ad ea que testimonio scripture dissoluunt amicitiam procedere non permittant: tales quando certa est affectio: patienter expedit tollerare. et excessum

verbi aut opis blāde corrigēdo: et benigne docēdo: vel dissimulare pacis
ter: vel amabiliter indulgere. iracūndus ab amicicia relegat qz ex ira solēt
oziri vicia q̄ amicicia dissoluūt. s. conuitiū. impropertū. supbia. reuelatio
secreti. et plaga dolosa. dissoluit amicicia testate sacro eloquio. q̄
cōuiciatur inqt amico: dissoluit amicicia. verūtamē si amicis aliqua sur
reptione puent? verbū aliqđ triste prulerit: in hoc et cōsimilib? amicicia
dissolut nō expedit. idcirco cōuitiū caritatē vulnerat: qz quidqđ ira insti
gante aliqs dixerit in amicū: verū estimatur. eo qz platū sit a consortio se
cretorū. impropertū vero detestabile est cū. s. quis falsa obiciēs pfudit cō
fusibili robore inocētis faciē grauas ei? opinionē et interi? caritatē. sup
bia humilitati inimica est eo potissime detestāda qz remediū penitēdi aut
humilitatē pntēdi excludēs: reddit hominē audacē ad iniurias: et ad cor
rectionē et cōsiliū contumacē. deniqz misterij vel secreti reuelatio execrabi
lis est amicis. et archanū denudās: omnia felle amaritudinis atqz indigna
tionis cōmaculat. vnde sapiens. q̄ denudat archanū amici: nōdē perdit: et
non inueniet amicū ad animū suū. et paulo post. amici miserā denudare.
dissipatio est animi infelicitis. plaga dolosa morsus est serpētis vt sapiens
ait. quasi si serpens mordeat in silētio: nichil eo min? habet q̄ detrahit i oc
culto. Instabiles debēt eē ab electōe amicicie alieni. cū eni magn? sit am
icie fruct? securitas qua te credis et pmittis amico: quomodo potes eē
de illius amore securus q̄ circūfertur omni vto: et in eadē volūtate vel etiā
ad modicū nō subsistit: suspitiosi quoqz lōge sunt ab electione amicicie. ni
hil eni amicicie magis cōgruit qz quedā pax et quietā trāquilas cordis.
at suspitiosum semp curiositas inquietat. stimulos sugerit. et multiplicem
turbatiōis materiā subministrat. si eni amicū viderit alijs secretius allo
quentē: pditionē putat. si amicū se alij tocūdū et beniuolū viderit exiben
tē: se contēni extimat. correctionē amici: interpretat odiū. laudē: irrisionē
et sic in omib? puerus est. linguosi ad amicicia nō sunt eligēdi. vir eni lin
guosus nō diriget i tra. vnde sapiens si videris hominē pmpriū ad loquē
dū: nō plus de eo sperare poteris quā de stulto. tales eni eligēdi sunt ami
ci q̄ nisi morib? et nre honestati conueniāt. nā diuersitates morū: neqz quā
ad amicicia sunt apte. licet aut iracūdia et instabilitas. suspitio. et verbosi
tas frequēter soleāt electionē amicicie impedire: tamē ab amicicie electi
one nō sunt repellēdi q̄ patiētia reprimūt iracūdiā. leuitatē debita graui
tate coercent. q̄ vera dilectione suspitiones euacuāt. sed tāto deuotius ad
amicicia eligēdi et amplectēdi sunt: quāto fortius cōhibēt vicia et pugnā
tes cōtra se voluptatib? pprijs dominātur. et qz ad verā amicicia vt dixi
mus non cito admittēdi sunt amici: sed cum apparent amandi ac virtute
prediti. qđ longo tempore et mutua consuetudine indiget: rara est huius
modi amicicia. nam viri boni longo tempore et mutua consuetudine pro
bati: pauci reperuntur.

sunt. et vita est ipsiis tediosa. nollēt itaqz esse nec viuere cognoscētes se ho
minib? eē graues. et nonnqz intantū fugiūt vitā qz seipos interimsūt. ami
ci ergo sibi nō sunt: cuz beniuolū nō sint. nec benefici sunt in seipos mali.
nā cū bona simplicit ea sint q̄ ratio bona indicarit: et mali nō opentur ea
bona q̄ ipsiis ratio indicat q̄ sunt ipis bona: in seipos impobi benefici nō
sunt. p̄mittunt. n. bene opari vel pp̄ delectabilia sensus: aut pp̄ter pi
gricia vel timiditatē: aut alijs ducti passionib?. duplici. n. beneficētia in
seipos priuant. inq̄tuz. s. opantur sibi nocua: et inq̄tū vitāt sibi pficua.
desidēt etiā mali sibi ipsi. cū. n. seipos interi? intuent: multa graua et
nozmiā q̄ in p̄terito cōmiserūt cernūt. et cū in eadē malicia pmanere se vi
deant: p̄sumunt in futuro equalia aut maiorā se crimina cōmissuros: qđ
eis dolorosum est. cū. n. in seipsis nihil inueniāt qđ amore dignū sit: nihil
ad seipos habēt amicabile. nec sibi ipsiis gaudēt nec condolēt. existit. n.
eoz aia in quadā cōtentione cōtra seipsam. repugnat nāqz sensus ratiōis:
et ex vna parte dolet si a delectabilib? recedat pp̄ malicia in eo dñantez
q̄ causat huiusmodi tristicia i parte sensitua: ex alia parte delectat scdm
rationē q̄ indicat mala esse vitāda. et sic pars vna trahit malū hominem
ad vnā pte: et ps alia trahit ad aliā. ac si aia eius in diuersas partes diuis
datur et cōtra seipsam discrepet. et si nō sit possibile qz homo malus simul
de eodē doleat et delectet: tamē parū post delectationem tristatur de hoc
ipso qz delectat? est: et velle huiusmodi delectabilia nō recepisse. et quia si
bi mali desident et tristatur cū ad cor reuertitur ppriū: querūt alios cum
quibus cōmorentur colloquēdo: et operādo: p̄pterea qz cū sunt cum alijs
diffundūt se ad exteriora et obliuiscūtur suoz maloz. sibi igitur mali ami
ci nō sunt. nec amici sunt alioz nec alijs concordāt. nolūt. n. supabundan
ter habere in bonis vtilibus et minus in laboribus q̄ cōmuniter. imminēt
sustinēda. et dū supabundare in bonis et deficere in malis volūt: impellūt
p̄ximū vt adipiscātur qđ ipsi nolunt. et dū nō seruāt cōmune bonū qđ est
iusticia: destituitur inter eos communicatio cōcordie. et sic accidit inter
eos cōtentio. Amicicia igit a prauis hoibus relegatur. qz si conditiones
singuloz vicioz cōsideremus: constabit liquido viciosos nec beniuolos
nec amicos esse alijs. appetit. n. supbus excellentiā inordinate. auar? in
ordinate diuitias. inuidus dolet de secundis rebus alterius que nihil ei
nocent. et sic cū nec vere bonum sibi nec alijs operentur et velint: nec sibi
nec alijs amici sunt.

Simulatores et ficti amici nomine digni non sunt: verbis enim simulantes
corde fidei amici non sunt. nam ut cicerone ait nulla amicis pestis maior
q̄ adulatio assentatio et blandicie leuiū hominū ad voluptatē loquentiū
oia nihil ad veritatē. nā cum in omnibus rebus simulatio vitiosa sit: q̄
tollit iudiciū et cognitionē veritatis: tamē amicicie maxime repugnat.
delet enim veritatem sine qua amicicia esse non potest. nam nisi amicorū

aptum pectus videamus nostraq; ostēdamus: nihil fidū: nihil exploratū habem⁹. nec amare quidē nec amari possum⁹ cū an vere fiat ignoram⁹. amicorum etiam cum idem sit cor ⁊ animus. ⁊ idem velle atq; nolle: cum in assentatoribus cor duplex sit: nec animo sentiūt qđ lingua exprimit: cū huiusmodi assentatorib⁹ vnū cor ⁊ anima vna esse nō potest. sed animus varius ⁊ mutabilis ⁊ multiplex. modo penes hominē militarē laudibus militiā extollūt. penes medicū scientiā medicine laudant ⁊ militiā vituperant. ad alterius nō modo sensum ac voluntatē sed vultū ac nutū conuertuntur. iuxta illud gnatonis apud terentiū. negat q̄s: nego. ait: ago. multi deteriores sunt illo gnatonē. qm̄ gnato fidem in simulatōib⁹ nō habuit: s; pleriq; auctoritate familie. diuitiarū: aut simulate sanctimonie: decipiūt. Deteriores enī sunt ficti amici q̄ qui nūmos falsificāt q̄to amicitia nūm̄is p̄ciosior est. nō blanditijs leniendi sunt amici siquid rationi deuium egerint: sed obiurgandi. ⁊ manifestanda est eis veritas. ⁊ hec amice accipienda sunt cū beniuole fiūt. illud autē terentij obsequiū. i. cōplacenta a micos veritas odiū parit: de vulgari amicitia intelligendū est. nam vulgares homines ⁊ ignorātes oderunt veritatē: ideo amant assentationes. quare incorrigibiles efficiūtur. nā cuius aures clause veritati sunt vt ab amico veritatē audire nequeāt: huiusmodi salus desperanda est. nā meli⁹ esset plures inimicos q̄ assentatores habere. nā assentatorū causa multa scelera admittimus: sed inimicorū grā virtuti operā damus ne de nobis male dicere queāt. simulatio siquidē ⁊ assentatio: due virulentissime pestes sunt q̄ semper p̄cul ab amicitia releguntur. nā iuxta sapientis verbū simulator callidus. i. astutus: puocat iram dei. scriptū est etiā per p̄phetā. popule meus qui te letificāt in errore inducunt. viam gressuū tuorū dissipāt. ⁊ salomon. simulator ore decipit amicū suū. quare siquid viciosum in amico deprehēderis: prius occulte corripe. q̄ si te nō audierit corripe ipsum palam. si vero se ledi putat tu tamē eū corripe. tollerabilia enim sunt amici vulnera: q̄ adulantū obsequia. amici ergo correctio tota de medullis anime ⁊ de iusticia ⁊ compassione procedat. vt sic se habeat amici correctio: sicut circa se p̄phetā desiderat fieri dicens. vtinam corripiat me iustus in misericordia ⁊ increpet me. ⁊ sicut simulatio ⁊ assentatio intossicāt amicitie puritatē: sic ⁊ dissimulatio inter amicos nōnunq; parit ⁊ nutrit affectuū puritatem. est enim quedam dissimulatio seu dispensatio correctionis dilatio. pro loco. pro tempore. pro persona. nam si amicus publice ⁊ in palpebris cōmunis fame deliquerit: nō est subito obiurgandus: sed quantū salua lege amicitie fieri potest decet nos eius dissimulare aut accusare erratum. ⁊ ad correctionem eius exquirere tempus oportunum ⁊ familiare secretum. dum enim ex turbatione recētī adhuc est inquietior animus: agere cauta dissimulatione opus est: donec mentis nubilo serenato auri pacatioꝝ verba blande monentis admittat. excludunt igitur

vt diximus assentatio ⁊ dissimulatio amicitiam veram.

Quia enim vt osuri amant (vt sentit cicero) amicitia expertes sunt. nec vlla vox amicitie magis inimica est q̄ eius qui dicit amo sed aliquando inimicus ero. nō enim videtur vere amare qui putat inimicari amico aliquando posse. optabit enim q̄ huiusmodi amicus sepius peccet vt inimicitie tempore ipsum arguere ac reprehendere possit: quod amicitie repugnat. ⁊ huiusmodi amicorū necesse est angī de recte factis comodisq; amicorum dolere ⁊ inuidere. Amicitia vera nunq; a sua eremitate degenerat. qui enim amicus est semper diligit: ⁊ in conseruatione amicitie cogitat ⁊ permanentia: non in dissolutione. amicitie igitur dignitate carēt qui vt osuri amant.

Discretione etiam opus est vt sit amicitia. discretio enī inter amicos plurimum necessaria est. sicut enim nauis sine remige: sic spiritus amicorū sine discretione motu quodam irrationabili ⁊ instabili circūferuntur. tales enim sunt qui leues amicorum erratus ferunt impatienter. auferre corripunt. ⁊ in suis atrocibus precipites negligunt. magna ira contra minima inflammantur: ⁊ omnia confundentes nō locum aut tempus seu causam ignorantie aut necessitatis attendunt. tales enim ex indiscretione nesciunt quibus quā rem publicare debeant aut celare. in quibus p̄ amico tristandum sit vel in quibus congratulandum. in quibus deniq; corripiedum aut in quibus ⁊ qualiter tollerandum: diligenti cautela ⁊ exquisita examinatione disquirendum est. q̄ si quēpiam impudentem ⁊ indiscretum videris: ab amicitia relegatum iudicare potes. nam cum amicitia aut virtus sit aut nō sine virtute: ⁊ prudentia mater virtutis sit: vbi prudentia ⁊ discretio abest: nulla vera virtus: nullaq; permanet amicitia. indiscretio igitur amicitiam exterminat.

Fides idest fidelitas amicitiam fundat et eius perfectionem complet. vbi igitur fides non est: amicitia non est. nam sicut aurū in conflatario: sic in necessitate probatur amicus. scriptum est enim in necessitate probatur amicus. in angustijs enim latere fides non potest. latet enim fides in prosperis. diuites enim et tyranni simulatione distarant ⁊ ad tempus coluntur. q̄ si forte (vt fit plerumq;) ceciderint: tunc intelligūt quātum fuerint inopes amicorum. nam fortuna cecos plerumq; efficit quos fuerit complexa. nec qui sint amici cognoscere sinit. tūc enim fidi ab infidelibus secernuntur: cum neutris gratiam referre possumus. nam qui fidus est omni tempore diligit. qui vero simulatorie amat in prosperis: aduersarius erit in aduersis. nam vt scriptura dicit: frater in angustijs comprobatur: qui igitur fidem non seruat amicitie capax non est. eliminat enim infidelitas amicitiam. Et sic de his que a vera excluduntur amicitia alicqualiter diximus.

Sed quibus signis vera a fictis amicis discernuntur nunc dicendum restat
Difficile namque est quod vere et quod simulate amem iudicare. amare. n. cor
dis (ut ita dicam) et voluntatis opus esse nemo ambigit. quod. n. cor hominis plene
scrutari et cognoscere potest: cum primum et inscrutabile sit: voluntates homi-
num nubitas et obcuras: quod nonit: ob id non leue est verum amicum a ficto di-
scernere. licet enim is qui alicui vult et opatur bona illius gratia et ei delectabiliter
conuult censeatur eius amicus: non tamen sufficienter exteriora opera bona: am-
icitia nobis demonstrant: cum nonnunquam operationes amicabiles et quod veram si-
gnificare amicitiam solent: ex alio fonte quam ex vera amicitia oriuntur. quare
longo tempore et mutua consuetudine opus est ad veros et virtute predictos
amicos cognoscendos. ut in puerbio. prius illud sal comedendum est quam se
cognoscant. sed si quocumque modo amicitia cognoscitur: ex opibus nota est. p-
batio enim dilectionis: exhibitio operis est. quare ex opibus et effectibus quasi quod-
buldam signis iudicatur amicitia. sicut sacro doctore eloquio cognouimus.
apostolus enim cum caritatem quod vera amicitia est commendasset. eius effectus ex-
primit et enumerat: quos cum plene intellexerimus veram a ficta amicitia se-
lungere et discernere possumus. ait. n. Caritas patiens est. benigna est. cari-
tas non emulatur. non agit perperam. non inflatur. non est ambiciosa. non querit quod
sua sunt. non irritatur. non cogitat malum. non gaudet super iniquitate. cogaudet enim
veritati. omnia suffert. omnia credit. omnia sperat. ex patientia amicus cognoscitur.
nam amicus verus ad conuicia patiens est et ad minas. honorem amici honori p-
prio anteponeus. si enim quandoque incauta secreti reuelatione vel aliqua leui
transgressione amicus offendat: patienter tollerat. ipse enim in letis. tristibus. in
quolibet vite statu se prebet equaliter. intus eodem oculo amicum. diuitem vel
mendicum. fortem aut debile. sanum aut egrum. humile aut sublimem. patienter et si-
ne murmure aduersa propter amicum tollerans. vixebat. n. saul tonatam conuul-
sionem: vixebat terribilibusque minis: nisus est ionatam lancea parieti confode-
re: et impropria tonate supradictis: vocauit eum filium mulieris vltro virum ra-
pientis. sed ad hec conuicia clipeo patientie munitus permansit interitus. nec a
beneficentia dauid amicus desinit. omnia enim imania et difficilia: facilla et prope
nulla facit amor. sed ubi caritas et amicitia vera non est: nihil patienter aut
equanimiter tolleratur. ibi enim instabilitas. suspitio. emulatio. pretio et odia
sunt. archana produntur: et amaritudinis felle commaculantur omnia. effe-
ctus et signum vere amicitie patientia est.

Benigna est caritas. benignitas dicitur quasi bona ignestas. quod sit quomodo ex
Bigne caritatis animus hominis liquescit sic quod bona habita non sibi soli reti-
net: sed ad alios extendit sine difficultate et dilatoe. et monitis sacris paratus:
prodit pecuniam propter amicum: et eius commodis et necessitatibus exebet. nunquam ami-
co improperans. quotienscumque amico donat: non auertit faciem. non frontem ob-
ducit. non oculos deponit. non mercedem expectat: sed illarum vultu: serena facie
et sermone iocundo: eodem studio studet munificentiam suam. ex benignitate igitur carita-
tas quod vera amicitia est cognoscitur sicut ex eius effectu et signo.

Non emulatur. vera amicitia emulationem non secum comparatur. que cum
sit dolor de secundis et prosperis rebus alterius que nihil nocent inui-
denti: vera amicitia emulari non sinit. nam cum amare sit velle bonum alicui
illius non sui gratia eiusque esse factum in quantum potest: ubi amor est: emu-
latio non est. auxiliamur. n. amicis. eis delectabiliter conuiuiamus. eis gau-
dentibus gaudemus et flentibus flemus. consolatur caritas et amicitia as-
fictos. lapsum erigit. comparatur patientibus. docet ignaros. propria re-
putat desolationem alterius. sustinet discoloros. pusillanimes roborat. quod om-
nia liuori et inuidie repugnat. liuidus igitur amicus non est.

Non agit perperam id est puerse. dissonat caritati et amicitie puerfitas
cum aut virtus sit aut virtutem consequens ut diximus nam puerse agens
simul cum virtute amicitiam prodit. nam si quis amicum bonum susceperit et malus
post fiat: amore dignus non est. cum amabile non sit nisi bonum. malos. n. ama-
re non conuenit. erubescant nomen vere amicitie profiteri quod eam vitiorum a-
sensu vel cooperatione commaculat. porro qui non amat: amicus non est. illi
aut non amat quod amat iniquitatem. immo illa proculdubio animam odit cuius amat
iniquitatem. ita nec alterius animam amat: nec suam sed tamen si quos ut bonos
in nostram suscipimus amicitiam qui post mali efficiuntur: non cito est dissoluenda
amicitia: sed cum incorrigibiles et incurabiles propter prauitatem fiunt.
si tamen corrigibiles appareant: non sunt eis amicitie beneficia subtrahenda:
sed potius est eis auxiliandum ad recuperationem virtutis quam ad recuperationem
pecunie: quanto virtus amicitie propinquior est quam pecunia. non igitur peruer-
sa amicitia agit ex actione igitur puerse ficta a vera distinguitur amicitia

Non inflatur. non est ambiciosa amicitia vera ab omni tumore supbie
aliena est. ab omni inordinato appetitu proprie excellentie. lex. n. am-
icitie superiorem inferiorem cohumbat. ut qui ordine dignitate vel scientia
preeminet: minoribus condescendat. et tanto reuerentius amicum suscipit:
quanto maiori necessitate intelligit laborare. maximum est in amicitia su-
periorum parere esse inferiori. quod si quis prestantiam virtutis. ingenij. fortune. con-
secuti sunt: impartiat eam suis. comunicetque cum amicis. ut si parentibus na-
ti sunt humilibus: si propinquos habeant imbecilliores vel animo vel fortuna.
eorum augeant opes. eisque honori sint et dignitati. fructus. n. ingenij et virtutis
omnibus prestantie tunc maxime capitur: cum in proximum quemque confertur.
ut igitur quod sunt in amicitie conuictionis necessitate superiores se equare
eum inferioribus debet sic inferiores dolere non debet se suis amicis ingenio
aut fortuna. aut dignitate superari. Ionate imitantes exemplum. Ionathas
amicus dauid non successione in regno: non patris combinatione attendens:
seruum sui patris quem amicitia suscepit a pre fugatum. morti aditum. in nemo
re absconditum. sibi ad regni gloriam prefererat. tu eris inquit rex et ego ero se-
cundus post te. venerandum amicitie verbum et admiratione dignissimum aus-
diamus. saul dauid querebat ad mortem. et proditionis arguens sacerdotes

solo suspitionis intuitu trucidabat. rupes. mōtes ac valles militibus ob
sidebat. omnesq; principes in dauid coniurare cōpellebat. solus ionathas
qui dauid quasi emulo z exhereditario suo iudicare poterat aut offendere:
resistebat patri. defendebat amicū. prebebat afflicto solaciū. z amicitiam
regno preferens: nulla pulsabatur ambitione. honores imperia magistra
tus amicitie postponens. caritas igitur que vera amicitia est ambitiosa
nō est. quare ambitio simulate amicitie signum est.

Non querit q̄ sua sunt. vera caritas atq; amicitia nō ppriā sed cōmu
nem querit vtilitatē. cōmunia enī q̄ amicorū. nam licet amicitie cul
toribus multa vtilia ex ipsa oriri soleant: vera tamen amicitia fructū suos
in seipsa cōstituit. omnēq; spem futuri obuētus inenarrabili liberalitate p
currit. est enī amicus manū. oculus z baculus sustentationis amici. in angu
stis refugium z portus. nam quorū vna ē volūtas z aīa (vt est amicorū) vna
est etiā pecunia. curāt enī amici officio se iunicē preuenire. vt q̄ accipit po
tius videatur grām p̄stare q̄ ille qui dedit. nō igit sua querit amicus cō
moda: sed amicorū. verā igitur demōstrat amicitia q̄ amicorū intēdit com
modis: sicut fecte videtur amare q̄ ppriā intendit vtilitatem.

Non irritatur. id est. non puocat ad irā. ira enim est appetitus vindic
te ppter paruipensionē. nō enim amicus verū paruipēdit: sed mag
nificat amicos. cū sit amicitia diuinitibus gloria. paupibus p censu. exult
bus p patria. imbecillibus p virtute. medicina egrotis. mortuis p vita
nihil comparandū amico fideli vt sacra testantur eloquia. magnificen
dus igitur est amicus. sic enī vere amicus faciē amici reueretur: vt aures
vel oculos ei⁹ verbo seu gestu nō offendat. optim⁹ amicitie comes orna
mentū ei⁹ p̄ciosissimū: verecūdia est. ex aduerso perceptoria ei⁹ est inuere
cūdia. vnde plerisq; accidit q̄ cū iracūdie ignis in eorū cordib⁹ cōceptus
sām pdiret in publicū ad fauces: superueniētis aspectus amici se dabāt.
nō irritatur amicitia. fecte igit amicitie signū est amicos irritari.

Non cogitat malū. cum enim amicitia beniuolentia sit qua amicis
z bona volumus z operamur: verus amicus qui amicis bona vult
mala eis non cogitat vt. i. perficiat. amicorum enim mens quasi in petra
solidata est. nec maledicentibus credit aut in modico consentit. nec cogi
tationi malū adesse potest q̄ amicitia dirigit. cū enī a corde cogitationes
orientur (iuxta veritatis verbum) a corde amore pleno prauē cogitatio
nes minime diriuantur. bene cogitare ad amicum amicitie vere signum
est: sicut z male amicitie simulate.

Non gaudet sup iniquitate. cōgaudet autē veritati. i. pximi vite. i. iusti
cie z doctrine. gaudet. n. q̄ caritatē habet in opibus ratione z lege di
uina ordinatis: cū suis operib⁹ similes sint necq; aliquo dissonē. sicut sibi
dissonans z cōtrarias aspernatur atq; odio habet. sicut bonitas maliciā
odit. rēperantia libidinē. ignauiā fortitudo. z in rebus iniustis iusti marci

me dolent. hoc enī ppriū est animi bene instituti: z letari de bonis z de cō
trarijs tritari. cūq; caritas que vera amicitia est animū bene instituat at
q; inclinēt: veritati gaudent q̄ vere amici sunt: z super iniquitate dolent et
tristantur. verā igitur amicitiam demonstrat q̄ gaudet de veritate: sicut si
eam significat amicitia qui de iniquitate letatur.

Omnia sustinet. i. infirmitates amici. ideoq; q̄ vel lesus definit diligere
quē amauerat: amic⁹ in veritate nō fuit. ille nimirū lōge est a lege ami
cicie: qui hodie amat z cras definit. hodie laudat: cras vituperat. hodie
blāditur: cras moxdet. hodie p̄p̄sus ad oscula: cras ad improperia cu
sus amicitia leuiter cōparatur z leuiter insufflatur offensa. vera itaq; ami
cicia solida est. in omnib⁹ amic⁹ infirmitatib⁹ humerū ponit. graui⁹ ex cō
passione affligitur q̄ ex passione amic⁹. audi apostolū. quis infirmatur: z
ego non infirmor: quis scandalizatur: z ego non vroz in supportatione in
firmitatum probatur amicitia. signū igitur vere amicitie est pximi in
firmitates sustinere.

Omnia credit. omnia sperat. nam cū amicis omnino vos cōmittam⁹ atq;
credamus. De illis sumus absq; nulla suspitione securi. credim⁹ enī
omni eorū verbo atq; omnia que ab eis promissa sunt speramus. nec dilati
one sperandarū rerū frangimur: sed longanimes in sperando sumus. vbi
enim due mentes in vna volūtate cōflātur: vbi est sinceritas affectionū:
mutua obsequia honestarū rerum: crebra collatio: paritas voluntatū: iu
gis immutabilis fides: omnia credunt z sperant. nec molesta est speradaz
rerū dilatio. signū igit vere amicitie ē z amico credere z ei⁹ sp̄are p̄missa.
q̄ vero dubitat nec certā tenet spem: amicū se simulat cū non sit.

Aliud amicitie signū est archanorū cōmunicatio z in alterius volun
tatis mutua obsequia. vnde veritas in euangelio. Vos autē dixi
amicos quia omnia quecūq; audiui a patre meo nota feci vobis. et rursus
vos amici mei estis si feceritis que ego precipio vobis. dedit nobis verita
tas formā q̄ sequamur. vt secreta inuicem reuelemus. z amicorū volunta
tem mutuo faciamus. cum enim amicorū cor vnū sit atq; vnus animus:
vt proprie anime z cordi nemo sua secreta z viscera claudit: sic nec claudū
tur amicis. signum igitur vere amicitie est z secreta amicis reuelare z vo
luntatem amicorum facere. q̄ abscondit secreta nec amico obsequitur nec
complacet: amicū se falso simulat.

Sunt z alia vere amicitie signa q̄ ex diuinis eloquijs colligi possunt.
Signum enim vere amicitie est z de amico libenter loqui audire et ei⁹
verba memoriter tenere. vt in canticis. sonet vox tua in auribus meis est
enī vox tua dulcis z facies tua decora. z i esdē canticis anima mea lique
facta est vt dilectus locutus est. z in euangelio veritas ait. siqs diligit me
sermonē meū seruabit. i. memoriter tenebit. nam meminerunt omnia aman
tes. frequētare etiā amici locū signū amicitie est. vñ veritas ad amicos. z

ad eū ventemus ⁊ mansione apud eū faciemus. nihil enī tā ppriū amicorū
q̄ simul viuere. est enī aspectus amicorū dulcissim⁹. assidue etiā cogitare
de amico signū est amicitie. vnde eadē veritas. vbi est thesaurus tuus ibi
⁊ cor tuū. oīa. n. q̄ ex amore pcedunt dulcia sunt. delectamur. n. in cogitā
do de amicis. pcedit ei illa cogitatio ex amore. signū etiā amicitie ē q̄no
q̄s munera q̄ suscipit magis apreciatur. ppter illū qui donauit q̄s. ppter
valorē doni. vnde veritas. sermonē quē audistis nō est meus sed etus qui
misit me. quasi dicat q̄ me vere diligitis nō solū extimare ⁊ diligere debe
tis sermones meos ppter eorū vtilitatem: sed ppter eum a quo pcedunt.
munusculorū etiā largitio amorē significat. cōsueuerūt enī amici in signū
amoris largiri sibi inuicē munuscula. vnde veritas mun⁹ pacis in signū
amoris reliquit amicis dicens. Pacē meā do vobis. pacem meam relin
quo vobis. Tristitia etiā de recessu ⁊ amici absentia signū amoris est. vn
de saluator. nō turbetur cor vestrū nec tristitia opprimatur ppter meā ab
sentiam. Leticia quoq̄ in exaltatione amicorū cum amici eisdē letentur ⁊
tristentur: amicitia significat. vt veritatis voce cognouimus. si diligere
tis inquit me gauderetis vtiq̄ quia vado ad patrē qz pater maior me est.
quasi dicat qz vado ad bona potiora gaudere deberetis. breue tēp⁹ exti
mat etiā si longum sit quo cum amico cōmoratur qui vere diligit. Vnde
in euāgelio. tam nō multa loquar vobis. quasi dicat pre amoris magnitu
dine breue tēpus visum est quo allocutus sum vobis. ⁊ vt consonātia hu
manorum cū diuinis eloquijs circa amicitie signa pateat. hec signa ami
cicie vltimo posita: diuinis munita sunt testimonijs. **Et** sic matorū ver
ba ac sententias excerpens: quasi de vite veteri plantaria noua eligens:
de signis vere ac simulate amicitie (et si minus docte) tamen aliquāter
diximus. sub correctione sancte matris ecclesie.

Deo gratias.

